

KNIHA TÝŽDŇA

Aj intelektuálovi sa dá uveriť

Vydané 31. 7. 2015 o 15:39

Tony Judt, Penzión spomienok, preložila Julia Sherwood, Salon 2015

Judtov odchod za oponu tohto sveta trval dva roky. Pritom stihol pripraviť tri knihy.

Penzión spomienok sa nepriživuje na špeciálnej situácii, v ktorej vznikol. Takáto vypočítavosť nemá miesto v autorových úmysloch. Nežobroní o výnimočný obdiv len preto, lebo ide o dielo niekoho, kto v závere života zažíva súperenie ducha s chradnúcim telom v extrémnej podobe.

Intelektuáli poznajú opovrhnutie. A nie je spôsobené len nepochopením ich posolstiev a všeobecnou tuposťou pospolitého ľudu. Čiastočne si za to môžu sami pseudointelektuálnym chladom, závislosťou od abstrakcií a nedostatkom citu. Britský historik a esejista Tony Judt vo svojich knižných memoároch odkrýva najušľachtilejší ideál intelektuála, ktorý sa prácou rozumu nedištancoval od obyčajného ľudského sveta, ale poskytuje mu cennú službu.

Tvorivý duch v paralyzovanom tele

Kto sa začne nudiť po prečítaní prvých riadkov v krátkej charakteristike Tonyho Judta, riskuje veľké nedorozumenie. Britský historik, esejista, absolvent univerzity v Cambridgei a profesor Newyorskej univerzity. Aha, tak máme do činenia s ďalším starým pánom. Emeritný profesor ešte krátko pred definitívnym utopením mysle v stareckej senilite spomína na svoju akademickú dráhu...

Našťastie i nanešťastie je všetko inak. Po prekonanej rakovine lekári Judtovi oznámili, že trpí amyotrofickou laterálnou sklerózou. Ničivá choroba spôsobuje postupnú telesnú paralýzu a vedie k rýchlej smrti. Judtov odchod za oponu tohto sveta trval dva roky. Pritom stihol pripraviť tri knihy.

V knižnom rozhovore s americkým historikom Timothy Snyderom (ten je slovenskému čitateľovi známy Krvavým územím) uvažuje o poslaní intelektuála v komplikovanom 20. storočí. Snyder spomína, ako celú jar a leto v roku 2009 vždy vo štvrtok pricestoval ranným vlakom z New Havenu do New Yorku, kde Tony Judt žil so svojou ženou a synmi.

Ešte v kaviarni si umyl ruky veľmi horúcou vodou, lebo od prepuknutia choroby Tony trpel zimnicami a Snyder ho chcel pri rozhovore vziať za ruku. V závere rozhovorov Judt hľadel na návštevníka z elektrického vozíka, ale už nemal silu vozík ovládať. Pod kontrolou mal iba hlavu, oči a hlasivky.

Ďalším titulom z obdobia Judtovho odchodu je manifest *Ill Fares the Land* (vyšiel v češtine pod názvom *Zle sa vede zemi*). Vážnivo obhajuje svoje sociálnodemokratické ideály ako opozíciu voči sebestvnu neoliberalizmu.

Strata je strata

A potom je tu ešte Penzión spomienok. Tieto texty pôvodne nemienil publikovať. Začal ich písať pre vlastné potešenie. Nahovoril ho na to Timothy Garton Ash. Keď mal hotovú asi polovicu esejí (alebo ako sám píše – fejtónov), ukázal ich ľuďom z Wyllie Agency a New York Review of Books. Vďaka tomu sú dnes dvere do Judtovho Penziónu otvorené. Stačí s citom vojsť, nebrániť sa prekvapeniam a nechať myseľ (a chvalabohu i srdce) otvorené podnetom.

Penzión spomienok sa nepriživuje na špeciálnej situácii, v ktorej vznikol. Takáto vypočítavosť nemá miesto v autorových úmysloch. Nežobroní o výnimočný obdiv len preto, lebo ide o dielo niekoho, kto v závere života zažíva súperenie ducha s chradnúcim telom v extrémnej podobe.

„Strata je strata a žiadne krajšie pomenovanie na tom nič nezmení. Moje noci (strávené celé v jednej polohe) sú zaujímavé, no zaobišiel by som sa aj bez nich.“

Penzión nie je len metaforou na pomenovanie vnútorného priestoru, v ktorom si ľudská bytosť uchováva svoje intímne tajomstvá. Judt myslí na malý rodinný hotel vo švajčiarskom Chesiéres, kde spolu s rodičmi a strýkom strávil zimnú [dovolenku](#) dakedy v roku 1957 či 1958. Penziónu chýbal akýkoľvek nadbytočný luxus, ale v začiatkoch jeho choroby sa stal záchytným bodom, cez ktorý sa pokúsil uchopiť svoj život.

Ide o niečo na spôsob mnemotechnickej pomôcky. Potrebuje „palác“, do ktorého umiestni utriedené spomienky. Také miesto musí mať pôvab prinajmenšom pre svojho staviteľa. Predstavte si túto úlohu pre historika: odborník, ktorý bol doma v archívoch, s vypätím síl rekonštruuje vlastný odkladací priestor na súkromné „historické pramene“. Mikrosvet konkrétneho života sa intenzitou výzvy vyrovnáva s veľkými procesmi prekračujúcimi desaťročia.

Ako naložiť s kognitívnou disonanciou?

Prvá časť Penziónu spomienok je sympatickým svedectvom toho, ako bol ich autor celý život intenzívne zaangažovaný do obyčajnosti a konkrétnosti života. Rozumie, že v prozaických maličkostiach sa rodia životné pocity a presvedčenia. Rozpráva o odriekaní, jedle a autách v povojnovej Británii a na týchto témach dokumentuje hľadanie identity (starý otec bol poľský Žid a stará matka sa narodila v litovskom Štetli) a necháva priestor pôvabnej melanchólii.

Píše vlastný zemepis londýnskych štvrtí s vlastným sociálnym a kultúrnym charakterom. Aj v tejto súvislosti prebleskuje tušenie konca. „Už nikdy žiadne [Waterloo](#), žiadne malé vidiecke zastávky, žiadna samota: už žiadne stávanie sa, už len nekonečné bytie.“

V kapitolách venovaných štúdiám a začiatkom akademickjej dráhy ožíva Judt v najlepšej forme: nespokojný, ale pripravený na korekciu svojich postojov, otvorený a žiadostivý po poznaní. Modelovou ukážkou ochoty k postojovej korekcii bol Judtov pobyt v kibuci.

V lete 1964 prešiel prípravkou vo Francúzsku a potom pracoval na plný úväzok v kibuci v Hornej Galilei. S nadšením sa pridral k aktivistom, všetci mali jediný a mravný cieľ. Postupne sa dostával do „kognitívnej disonancie“ (koľkí si to dokážu priznať?) s vlastnými sionistickými ilúziami.

Kolektívna samospráva a rovnostárske rozdeľovanie z vás automaticky nespravia tolerantnejších ľudí. Spolukibucníci vedeli málo o vonkajšom svete a málo im na ňom záležalo. Socialistické spoločenstvá sa nápadne podobali na stredoveké dediny, v ktorom nebola núdza o obete kolektívneho odsúdenia.

Po skončení šesťdňovej vojny Judt zažil mladých Židov s mačovsky rozdrapeným sebavedomím. Do Cambridgea sa vrátil ako človek, ktorý vie, aká vysoká je cena za bezvýhradnú oddanosť veci. To mu pomohlo stať sa imúnnym proti zvodom novej ľavice a jej radikálnym odnožiam.

Verejný intelektuál s miestom na okraji

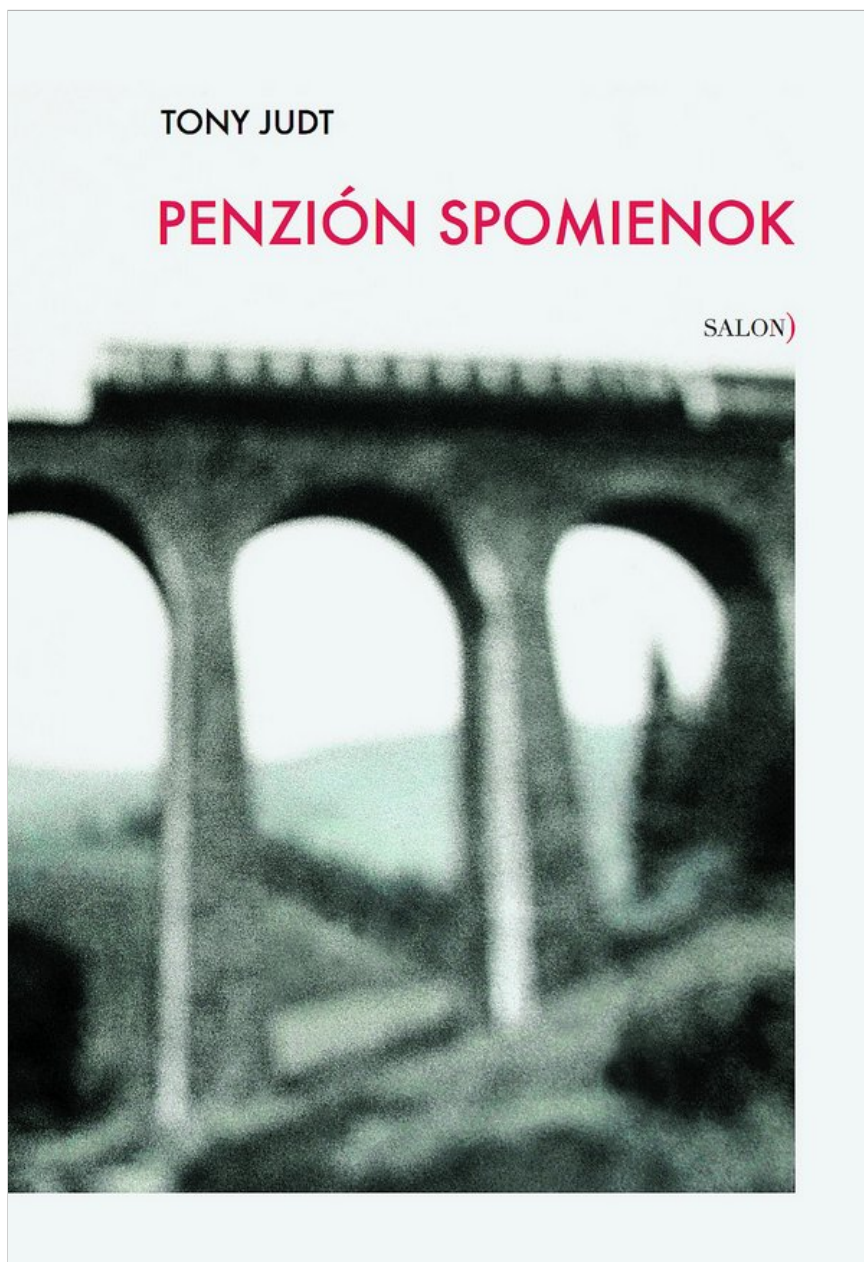
Vnútrojný penzión spomienok muža, ktorý si zaslúži prívlastok „verejný intelektuál“, je plný rozmanitých kúskov. Prehrabáva sa v nich láskavo a nezriedka i s humorom. Vo všetkom je zrejmá pripravenosť na zmenu: nepohrdol menej vychytenou americkou univerzitou, nebál sa hlásať nepopulárne postoje k revolúciám, spoznal tvrdú manuálnu robotu a rozmanitosť patrí k jeho jazykovým, kultúrnym a intelektuálnym ambíciám.

Konfrontácia s ignoranciou východnej časti kontinentu (spojenej s naivitou a povýšenectvom)

ho primala učiť sa češtinu. Tak sa z Judta stal priateľ východného bloku a znalec našej histórie. „České dobrodružstvá“ mu ukázali, že medzi nebom a zemou existuje viac zaujímavých vecí. Ako európsky historik z Anglicka a vyučujúci v Spojených štátoch, ako Žid, ktorému nesedí väčšina toho, čo sa pokladá za „židovstvo“, ako sociálny demokrat, ktorý sa sporí s kolegami, by mal byť „kozmpolita bez koreňov“. Sám sa tomu bráni – má korene a vyrastá z protichodných tradícií.

V závere Penziónu Judt píše o tom, kde sa cíti najlepšie. Na okraji, tam, kde do seba bolestne narážajú krajiny, komunity a spojenectvá. Čomu prítazlivejšiemu môže autentický intelektuál veriť? Nestojí o elitné miesto s podivnými koalíciami s mocnými. Volí si cestu poznania ako cestu vzrušujúcu, ale i riskantnú. Nežobre o pohodlné miestenky na výslní. Toto je to, čomu hovoríme pravdivosť.

Lubomír Jaško je publicista.

Tento text ste mohli čítať vďaka tomu, že platíte za obsah. Vážime si to.

Téma: Čítanie+

- 16.8.2015 [Dávid Králik: Cieľom je naučiť deti žiť zmysluplne](#)
- 15.8.2015 [Peter Juščák: Rusi brali do gulagov celé dediny](#)
- 14.8.2015 [Migrantov sklame aj počasie, hovorí poradkyňa pre OSN](#)

